Materiallar to’plami · Conference Proceedings
”ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA BARQAROR RIVOJLANISH” respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
04 August 2026
UDK 37
PEDAGOGIKA

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA INTRAPERSONAL INTELLEKTNI RIVOJLANTIRISHNING AMALIY TEXNOLOGIK TIZIMI

Alisher Xoldorovich Rayimov*

Farg‘ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti preventiv tibbiyot asoslari, jamoat salomatligi, jismoniy tarbiya va sport kafedrasi katta o‘qituvchisi

✉ alishsherr79@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda bo‘lajak o‘qituvchilarda intrapersonal intellektni rivojlantirishning amaliy texnologik tizimi yoritilgan. Intrapersonal intellekt shaxsning o‘zini anglashi, ichki imkoniyatlarini baholashi, emotsional holatini boshqarishi, refleksiv fikrlashi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini ifodalaydi. Tadqiqotda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi jarayonida intrapersonal intellektni rivojlantirishning maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari va baholash mezonlarini o‘z ichiga olgan amaliy texnologik tizim taklif etilgan. Mazkur tizimning qo‘llanilishi talabalarning kasbiy kompetentligini, refleksiv tafakkurini hamda pedagogik faoliyatga psixologik tayyorgarligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar

intrapersonal intellekt, bo‘lajak o‘qituvchi, refleksiya, o‘zini anglash, o‘zini boshqarish, pedagogik texnologiya, kompetentlik, refleksiv ta’lim, innovatsion metodlar.

DOI: 10.5281/zenodo.21743076

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Zamonaviy pedagog nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki o'z shaxsiyatini anglay oladigan, kasbiy faoliyatini mustaqil tahlil qiladigan, emotsional barqaror, o'zini boshqara oladigan hamda uzluksiz o'z ustida ishlashga qodir mutaxassis bo'lishi zarur. Shu nuqtai nazardan bo'lajak o'qituvchilarda intrapersonal intellektni rivojlantirish oliy pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Intrapersonal intellekt H. Gardnerning ko'p qirrali intellekt nazariyasida shaxsning o'z ichki dunyosini anglash, o'z hissiyotlari, ehtiyojlari, qadriyatlari va imkoniyatlarini tahlil qilish hamda ulardan ongli ravishda foydalanish qobiliyati sifatida tavsiflanadi. Pedagogik faoliyatda mazkur intellekt o'qituvchining refleksiv fikrlashi, kasbiy o'zini rivojlantirishi, pedagogik vaziyatlarni to'g'ri baholashi va oqilona qaror qabul qilishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarda intrapersonal intellektning rivojlanganligi ularda kasbiy motivatsiyaning mustahkamligi, stressga chidamlilik, o'z-o'zini boshqarish va pedagogik muloqot samaradorligini ta'minlaydi.

Mazkur tadqiqotda bo'lajak o'qituvchilarda intrapersonal intellektni rivojlantirishning amaliy texnologik tizimi ishlab chiqildi. Ushbu tizim kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, refleksiv pedagogika, konstruktivizm va faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillariga asoslanadi. Tizimning asosiy maqsadi bo'lajak o'qituvchilarda o'zini anglash, refleksiv tafakkur, emotsional o'zini boshqarish, kasbiy o'zini rivojlantirish va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini tizimli ravishda shakllantirishdan iborat.

Taklif etilayotgan amaliy texnologik tizim o'zaro uzviy bog'langan beshta komponentdan tashkil topgan.

Birinchi komponent – **maqsadli komponent** bo'lib, unda bo'lajak o'qituvchilarda intrapersonal intellektni rivojlantirishning strategik maqsadi, vazifalari va kutilayotgan natijalari belgilanadi. Ushbu komponent ta'lim jarayonining barcha bosqichlarini yagona maqsad asosida tashkil etishga xizmat qiladi.

Ikkinchi komponent – **mazmuniy komponent** bo'lib, unda falsafa, pedagogika, psixologiya va pedagogik mahorat fanlari mazmuniga intrapersonal intellektni rivojlantirishga xizmat qiluvchi bilim, ko'nikma va kompetensiyalar integratsiya qilinadi. Xususan, ”Men-konsepsiyasi”, kasbiy identifikatsiya, refleksiya, emotsional intellekt, shaxsiy rivojlanish strategiyalari hamda pedagogik etika masalalari o'quv materiallari tarkibiga kiritiladi.

Uchinchi komponent – **texnologik komponent** hisoblanib, mazkur tadqiqotning asosiy ilmiy-amaliy yangiligini tashkil etadi. Ushbu komponent doirasida interfaol metodlar, refleksiv texnologiyalar hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar tizimli ravishda qo'llaniladi. Jumladan:

- refleksiya kundaligi;
- shaxsiy rivojlanish portfoliolarini yuritish;
- SWOT-tahlil;
- ”Hayot yo'li xaritasi”;
- ”Kasbiy rivojlanish rejasi”;
- keys-stadi;
- muammoli vaziyatlarni tahlil qilish;
- debat va munozaralar;
- ”360 daraja” baholash;
- mentorlik va kouching elementlari;
- loyiha asosida o'qitish;
- raqamli refleksiya platformalaridan foydalanish.

Mazkur metodlar talabalarda o'z faoliyatini tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, kelajakdagi kasbiy maqsadlarini belgilash hamda o'zini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi.

To'rtinchi komponent – **diagnostik komponent** bo'lib, u intrapersonal intellekt rivojlanish darajasini muntazam monitoring qilishni nazarda tutadi. Diagnostik jarayonda refleksiv kompetentlik, emotsional barqarorlik, o'zini anglash, kasbiy motivatsiya, o'zini boshqarish va mustaqil qaror qabul qilish ko'rsatkichlari baholanadi. Baholashda psixologik testlar, anketa so'rovlari, ekspert baholash, portfolio tahlili va kuzatish metodlaridan kompleks foydalanish tavsiya etiladi.

Beshinchi komponent – **natijaviy komponent** bo'lib, u texnologik tizimning samaradorligini ifodalaydi. Mazkur bosqichda bo'lajak o'qituvchilarda refleksiv kompetentlikning ortishi, kasbiy o'zini anglashning shakllanishi, emotsional o'zini boshqarish ko'nikmalarining rivojlanishi, kasbiy motivatsiyaning kuchayishi hamda pedagogik faoliyatga tayyorgarlik darajasining oshishi kuzatiladi.

Amaliy texnologik tizimni joriy etish uch bosqichda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

Birinchi bosqich – diagnostik-motivatsion bosqich. Ushbu bosqichda talabalarning intrapersonal intellekti boshlang'ich darajada diagnostika qilinadi, o'zini anglashga bo'lgan ehtiyoj shakllantiriladi va rivojlanish maqsadlari belgilanadi.

Ikkinchi bosqich – rivojlantiruvchi bosqich. Mazkur bosqichda refleksiv mashg'ulotlar, treninglar, amaliy topshiriqlar, falsafiy esse yozish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, pedagogik keyslar va loyiha faoliyati orqali intrapersonal intellekt bosqichma-bosqich rivojlantiriladi. Ayniqsa, falsafa fani doirasida ”O'zlikni anglash”, ”Erkinlik va mas'uliyat”, ”Qadriyatlar tizimi”, ”Hayot mazmuni”, ”Kasbiy burch” kabi mavzular bo'yicha tashkil etilgan refleksiv seminarlar talabalarning ichki dunyosini tahlil qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Uchinchi bosqich – monitoring va baholash bosqichi. Ushbu bosqichda talabalarning rivojlanish dinamikasi aniqlanadi, boshlang'ich va yakuniy natijalar qiyosiy tahlil qilinadi hamda texnologik tizim samaradorligi baholanadi.

Mazkur texnologik tizimning afzalligi shundaki, u nafaqat bilimlarni egallashga, balki shaxsning ichki salohiyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan. Natijada bo'lajak o'qituvchi o'z faoliyatini tanqidiy baholay oladigan, kasbiy muammolarni mustaqil hal qiladigan, o'z ustida muntazam ishlaydigan, refleksiv tafakkurga ega zamonaviy pedagog sifatida shakllanadi.

Shuningdek, ushbu tizimni **”Falsafa”**, **”Pedagogika”**, **”Psixologiya”**, **”Pedagogik mahorat”**, **”Kasbiy pedagogika”** kabi fanlar mazmuniga integratsiya qilish intrapersonal intellektni rivojlantirishning uzluksizligini ta'minlaydi. Natijada talabalarda o'z-o'zini rivojlantirish madaniyati, kasbiy mas'uliyat, innovatsion fikrlash va pedagogik refleksiya barqaror shakllanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, taklif etilgan amaliy texnologik tizim bo'lajak o'qituvchilarda intrapersonal intellektning barcha tarkibiy komponentlarini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada ularning kasbiy kompetentligi, pedagogik faoliyat samaradorligi va shaxsiy rivojlanishga tayyorligi sezilarli darajada oshadi.

Bo'lajak o'qituvchilarda intrapersonal intellektni rivojlantirishning amaliy texnologik tizimi

Komponentlar	Mazmuni	Qo'llaniladigan texnologiyalar	Kutilayotgan natija
Maqsadli	Intrapersonal intellektni rivojlantirish	Kompetensiyaviy yondashuv	Kasbiy va shaxsiy rivojlanish
Motivatsion	O'zini anglash va o'zini rivojlantirish motivlarini shakllantirish	Motivatsion trening, refleksiya	Ichki motivatsiya kuchayadi
Mazmuniy	Falsafiy, pedagogik va psixologik bilimlar integratsiyasi	Integrallashgan mashg'ulotlar	Nazariy bilimlar tizimlashadi
Texnologik	Innovatsion metodlardan foydalanish	Case-study, SWOT, Portfolio, Refleksiya kundaligi, Debat, Loyiha	Intrapersonal ko'nikmalar rivojlanadi
Diagnostik	Rivojlanish darajasini aniqlash	Test, anketa, kuzatish, ekspert baholash	Rivojlanish dinamikasi aniqlanadi
Natijaviy	Refleksiv, o'zini boshqara oladigan pedagogni shakllantirish	Monitoring va tahlil	Yuqori darajadagi intrapersonal intellekt

Bo'lajak o'qituvchilarda intrapersonal intellektni rivojlantirishning konseptual modeli

IJTIMOIY BUYURTMA

▼

Bo'lajak o'qituvchilarda intrapersonal intellektni rivojlantirish maqsadi

▼

METODOLOGIK ASOSLAR

• Kompetensiyaviy yondashuv
• Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim
• Refleksiv yondashuv
• Konstruktivizm
• Faoliyatli yondashuv

▼

TEXNOLOGIK TIZIM KOMPONENTLARI

Maqsadli
Motivatsion
Mazmuniy
Texnologik
Diagnostik

Natijaviy

▼

PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

• Case-study
• Refleksiya kundaligi
• SWOT tahlil
• Portfolio
• Debat
• Muammoli vaziyat
• Coaching
• Loyiha metodi
• Digital Reflection

▼

BAHOLASH MEZONLARI

Kognitiv
Motivatsion
Refleksiv
Emotsional
Faoliyatli

▼

NATIJA

Kasbiy kompetent,
refleksiv tafakkurga ega,
o'zini anglaydigan,
o'zini boshqara oladigan,
raqobatbardosh

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak o‘qituvchilarda intrapersonal intellektni rivojlantirishning amaliy texnologik tizimi shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni samarali tashkil etishning muhim omili hisoblanadi. Mazkur tizimning oliy ta’lim muassasalari o‘quv jarayoniga tatbiq etilishi bo‘lajak pedagoglarning kasbiy va shaxsiy rivojlanishini ta’minlash, ularning refleksiv kompetentligini shakllantirish hamda zamonaviy ta’lim talablariga mos raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlarFoydalanilgan adabiyotlar

1. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books, 1983.
2. Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century. New York: Basic Books, 1999.
3. Emotional Intelligence. New York: Bantam Books, 1995.
4. Reflective Practice in Action. London: Jessica Kingsley Publishers, 1998.
5. Ўзбекистон Республикасининг ”Таълим тўғрисида”ги Қонуни. – Тошкент, 2020.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг олий таълим тизимини ривожлантиришга оид фармон ва қарорлари.
7. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.